

УДК 343.137.5:343.14

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.58>

ВРАХУВАННЯ «НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ» ПРИ ОЦІНЦІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ: СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ ТА АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Сливар Н.М.,

*аспірантка кафедри кримінального процесу та криміналістики,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0001-5717-1212
e-mail: slyvarnataliia@gmail.com*

Сливар Н.М. Врахування «найкращих інтересів дитини» при оцінці доказів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх: стан впровадження міжнародного стандарту та аналіз національної судової практики.

Статтю присвячено дослідженню стандарту «найкращих інтересів дитини» при оцінці доказів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Актуальність теми зумовлена необхідністю узгодження завдань кримінального провадження з виховною та реабілітаційною спрямованістю ювенальної юстиції, а також наявними проблемами імплементації міжнародних стандартів захисту прав дитини у національну практику кримінального судочинства. Особливий акцент зроблено на поєднанні традиційних критеріїв оцінки доказів із вимогою пріоритетного врахування інтересів дитини.

У межах дослідження здійснено аналіз міжнародно-правових актів у сфері правосуддя щодо неповнолітніх, зокрема Конвенції ООН про права дитини, Мінімальних стандартних правил ООН щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх, загальних коментарів Комітету ООН з прав дитини, а також європейських стандартів правосуддя, дружнього до дитини. Обґрунтовано триєдину правову природу принципу найкращих інтересів дитини як матеріального права, тлумачного принципу та процесуальної гарантії. Констатовано, що, попри відсутність його прямого закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України), зазначений принцип може бути інтегрований у процес оцінки доказів як кваліфікований критерій допустимості та належності.

На підставі аналізу національної судової практики встановлено, що у більшості кримінальних проваджень щодо неповнолітніх суди обмежуються формальним застосуванням процесуальних норм, не надаючи належного обґрунтування прийнятих рішень з огляду на найкращі інтереси дитини. Виявлено, що лише в поодиноких випадках суди комплексно оцінюють докази з урахуванням індивідуальних психофізіологічних особливостей неповнолітнього, його соціального середовища, рівня розвитку та потенційного впливу кримінального провадження на процес ресоціалізації.

У статті запропоновано авторське визначення поняття «забезпечення найкращих інтересів дитини у кримінальному провадженні» та виокремлено його основні ознаки, які підлягають урахуванню судом у процесі доказування. Обґрунтовано доцільність застосування комплексного та мультидисциплінарного підходу, а також необхідність спеціалізованої підготовки суддів як умови належної реалізації принципу найкращих інтересів дитини. Зроблено висновок, що системне врахування цього принципу при оцінці доказів є необхідною передумовою забезпечення справедливого судового розгляду та досягнення реабілітаційної мети кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Ключові слова: найкращі інтереси дитини, дитиноцентризм, неповнолітні у конфлікті з законом, процесуальні гарантії доказування.

Slyvar N.M. Considering «the best interests of the child» when evaluating evidence in criminal proceedings against minors: the state of implementation of international standard and the analysis of national judicial practice.

The article is devoted to the study of the standard of “the best interests of the child” in the evaluation of evidence in criminal proceedings against minors. The relevance of the topic is determined by the need to reconcile the objectives of criminal proceedings with the educational and rehabilitative orientation of juvenile justice, as well as by existing challenges in implementing international standards for the protection of the rights of the child in national criminal justice practice. Special attention is paid to combining traditional criteria for the evaluation of evidence with the requirement to give primary consideration to the interests of the child.

Within the framework of the study, an analysis is conducted of international legal instruments in the field of justice for children, in particular the UN Convention on the Rights of the Child, the United Nations Standard Minimum Rules for the

Administration of Juvenile Justice (the “Beijing Rules”), the General Comments of the UN Committee on the Rights of the Child, as well as European standards on childfriendly justice. The article substantiates the threefold legal nature of the principle of the best interests of the child as a norm of substantive law, an interpretative principle and a procedural safeguard. It is concluded that, despite the absence of its explicit entrenchment in the Criminal Procedure Code of Ukraine, this principle can be integrated into the process of evaluating evidence as a qualified criterion of admissibility and relevance.

On the basis of an analysis of national judicial practice, it is established that in most criminal proceedings involving minors, courts limit themselves to the formal application of procedural rules, without providing sufficient reasoning for their decisions from the standpoint of the best interests of the child. It is revealed that only in isolated cases do courts carry out a comprehensive evaluation of evidence, taking into account the individual psychophysiological characteristics of the minor, his or her social environment, level of development, and the potential impact of the criminal proceedings on the process of resocialization.

The article proposes the author’s own definition of the concept of “ensuring the best interests of the child in criminal proceedings” and identifies its main features that must be taken into account by the court in the course of evidence assessment. The expediency of applying a holistic and multidisciplinary approach, as well as the necessity of specialized training for judges, is substantiated as a prerequisite for the proper implementation of the principle of the best interests of the child. It is concluded that the systematic consideration of this principle in the evaluation of evidence is a necessary precondition for ensuring a fair trial and achieving the rehabilitative purpose of criminal proceedings against minors.

Key words: best interests of the child, child-centered approach, children in conflict with the law, procedural guarantees of evidence.

Постановка проблеми. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх має *дуалістичний характер*, що поєднує в собі процесуальні завдання, передбачені статтею 2 КПК України [1] та виховну (реабілітаційну) мету. Відповідно до стандарту захисту найкращих інтересів дитини необхідною є відмова від традиційних підходів кримінального судочинства, орієнтованих на примус та покарання. У цих провадженнях перевага надається принципу реабілітації та відновного правосуддя, який визначає спрямування кримінального процесу на ресоціалізацію та успішну інтеграцію дитини в суспільство [2, с. 8].

Необхідно визнати, що процес оцінки доказів пронизує всі стадії доказування, зумовлюючи прийняття процесуального рішення, яке є остаточним на відповідному етапі провадження. Саме на цьому етапі виникає ключова проблема: як узгодити традиційні критерії оцінки доказів (належність, допустимість, достовірність, достатність) із необхідністю першочергового врахування інтересів дитини.

Незважаючи на міжнародне закріплення цього стандарту, КПК України не містить прямого визначення «найкращих інтересів дитини», а національна судова практика часто обмежується лише формальним дотриманням процесуальних вимог, ігноруючи сутнісне врахування «найкращих інтересів дитини» при оцінці доказів. Ця неузгодженість між міжнародними стандартами, відсутністю їхнього належного законодавчого закріплення та формалізмом правозастосування ускладнює прийняття вмотивованих та обґрунтованих рішень, що відповідають виховній меті провадження, і вимагає детального наукового дослідження.

Метою дослідження є аналіз стану впровадження міжнародного стандарту «найкращих інтересів дитини» у кримінальне провадження щодо неповнолітніх та оцінка його реалізації в національній судовій практиці, зокрема через врахування в процесі оцінки доказів.

Стан опрацювання проблематики. Проблема забезпечення прав і свобод дитини, зокрема стандарту «найкращих інтересів дитини», була предметом значної кількості наукових розвідок. Однак переважна частина цих досліджень зосереджувалася у галузі цивільного та конституційного права. Натомість, питання врахування «найкращих інтересів дитини» стосовно неповнолітнього, який перебуває у конфлікті з законом, залишається недостатньо дослідженим та потребує подальшої наукової уваги.

В Україні питання «найкращих інтересів дитини» досліджували низка вчених, серед яких Н.М. Крестовська, Т.С. Томляк, Н.В. Хмелевська, Н.І. Устрицька, О.І. Чучман, М.М. Самофал та інші.

Виклад основного матеріалу. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») [3] наголошують, що система правосуддя щодо неповнолітніх спрямована насамперед на забезпечення благополуччя неповнолітнього та здійснення того, щоб будь-які заходи впливу на неповнолітніх правопорушників були завжди співмірні не лише обставинам і тяжкості правопорушення, а й особливостями особистості неповнолітнього правопорушника (вік, менша винність, обставини та потреби, включаючи, за необхідності, потреби дитини, пов'язані з психічним здоров'ям). А поведінка з кожною дитиною у системі правосуддя повинно завжди сприяти розвитку в неї почуття гідності та значущості [4].

«Найкращі інтереси дитини» (*the best interests of the child*) є наріжним каменем ювенальної юстиції, виступають не лише як морально-етичний орієнтир, а й як правовий стандарт, закріплений, зокрема, у статті 3 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989, відповідно до якої «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини» [5].

Особливу увагу привертають й положення Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25.01.1996 [6]. Зокрема, в ній йдеться про всебічну підтримку прав дітей, надання їм процесуальних прав та сприяння реалізації ними цих прав шляхом забезпечення становища, за якого діти особисто або через інших осіб чи органи поінформовані та допущені до участі в розгляді судовим органом справ, що їх стосуються. Відповідно до статті 6 документа, суд перед прийняттям рішення визначає, чи має він достатньо інформації для прийняття рішення в *найвищих інтересах дитини*, і в разі необхідності одержує додаткову інформацію.

Зауважимо, що Комітетом з прав дитини на міжнародному рівні визначено постулати триєдиної концепції найкращих інтересів дитини:

Найкращі інтереси дитини оцінюються та беруться до уваги *першочергово* в разі розгляду різних інтересів з метою винесення рішення за розглядуваним питанням (*матеріальне право*).

Серед кількох тлумачень правового положення слід обирати те з них, яке найбільш ефективним чином слугуватиме найкращим інтересам дитини (*тлумачний правовий принцип*).

У разі прийняття рішення, що стосується дитини, слід провести оцінку його потенційного впливу, як позитивного, так і негативного. Така оцінка включає обґрунтування, що саме було визнано найкращими інтересами дитини, які критерії лягли в основу цього висновку та яким чином інтересам дитини було надано перевагу порівняно з іншими міркуваннями (*належна процедура*) [7, с. 3-4].

Незважаючи на те, що на міжнародному рівні визначено надзвичайно широку сферу дії стандарту найкращих інтересів дитини, що безумовно підкреслює його універсальність, жоден із міжнародних документів не містить чіткого визначення поняття і змісту цього стандарту.

Не можемо не звернути увагу на позитивну динаміку імплементації стандарту «найкращих інтересів дитини» впродовж останніх років, зокрема в рамках таких ініціатив:

- Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність», затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187

- Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні

центри з надання безоплатної правничої допомоги, затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 07.02.2023 № 493/5/67/32

- Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2028 роках, затвердженого Розпорядженням КМУ від 14.07.2025 № 708-р.

Для цілей нашого дослідження важливо визначити зміст цього поняття та його ключові ознаки. Абзацом 3 статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» передбачено, що забезпечення найкращих інтересів дитини – це дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [8]. Аналогічне визначення надано і в Порядку реалізації пілотного проєкту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність, затвердженого наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187 [9].

Однак, враховуючи специфіку кримінального провадження, вважаємо за доцільне сформулювати уточнене, авторське розуміння цього поняття. На наше переконання, **забезпечення найкращих інтересів дитини у кримінальному провадженні** – це правовий стандарт процесуальної діяльності, що полягає у пріоритетному врахуванні індивідуальних психофізіологічних особливостей, думки та життєвої ситуації неповнолітнього під час збирання, перевірки й оцінки доказів, з метою мінімізації негативного впливу кримінального провадження та ухвалення рішення, спрямованого насамперед на ресоціалізацію дитини.

Відтак можна виокремити такі ознаки цього стандарту, які підлягають врахуванню судом: 1) індивідуалізація підходу (врахування конкретних життєвих обставин); 2) пріоритетність потреб розвитку та безпеки дитини; 3) обов'язковість врахування думки дитини (партисипативність).

Відповідно до частини 2 статті 10 КПК України, неповнолітні особи користуються додатковими гарантіями під час їх участі у кримінальному провадженні. Так, порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається положеннями Глави 38 КПК України, норми якої здебільшого стосуються проведення додаткових процесуальних дій, які б допомогли з'ясувати обставини події кримінального правопорушення.

Незважаючи на відсутність прямого законодавчого закріплення в КПК України, цей стандарт може бути імплементований у процесі оцінки доказів як кваліфікований критерій допустимості та належності.

Так, здійснення судової «двофакторної» оцінки доказів у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх вимагає, щоб поряд із нормативними властивостями – належністю, допустимістю, достовірністю та достатністю – докази також розглядалися з огляду на найкращі інтереси дитини.

Як суду оцінити та визначити найкращі інтереси дитини з метою прийняття процесуального рішення? По-перше, в межах конкретних фактичних обставин справи слід дізнатися, які елементи є важливими в контексті оцінки найкращих інтересів, наповнити їх конкретним змістом та визначити значення кожного з них у співвідношенні з іншими. По-друге, з цією метою необхідно дотримуватися процедури, яка забезпечує правові гарантії та належне застосування цього права [7, с. 11]. Особливу увагу слід приділяти таким елементам, як: погляди дитини, її індивідуальність, збереження сімейного оточення, захист та безпека, уразливе становище, право на здоров'я та освіту.

Під час оцінки доказів у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх з метою врахування стандарту «найкращих інтересів дитини» суд повинен перевірити, чи дотримано такі процесуальні гарантії:

належне врахування поглядів і думок неповнолітніх, з урахуванням їх віку, рівня розвитку та здатності до самовираження. Відповідно до п. 22 Загальних зауважень № 12 Комітету з прав дитини ООН про право дитини бути почутою від 01.07.2009, неповнолітній має право «вільно виражати погляди». Суд повинен оцінити, чи дитиною висловлені погляди без будь-якого тиску та маніпуляцій [10].

ефективна участь неповнолітнього у судовому розгляді. Це повинно забезпечуватись, по-перше, фаховою підтримкою, необхідною для розуміння суті обвинувачень і наслідків, а також для

ухвалення належних рішень щодо представництва, доказів і призначуваного покарання, а, по-друге, атмосферою розуміння судового розгляду, що полягає у виробленні зрозумілих для дітей формувань на всіх етапах, зручне для дітей планування приміщень для судових засідань, надання підтримки з боку відповідних дорослих, відмову від лякаючого форменого одягу та адаптацію процедур.

Так, за ініціативи Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх реалізується пілотний проєкт щодо облаштування в судах дружнього до дитини середовища. Наразі дружні до дитини судові зали вже облаштовано у Сихівському районному суді м. Львова та Холодногірському районному суді м. Харкова. Передбачається, що це забезпечить емоційно безпечне середовище для дитини, сприятиме відкритому спілкуванню з нею, дозволить уникнути психологічного стресу під час участі в судовому засіданні, та як наслідок – підвищити якість судового розгляду й прийняти рішення з урахуванням найкращих інтересів дитини [11].

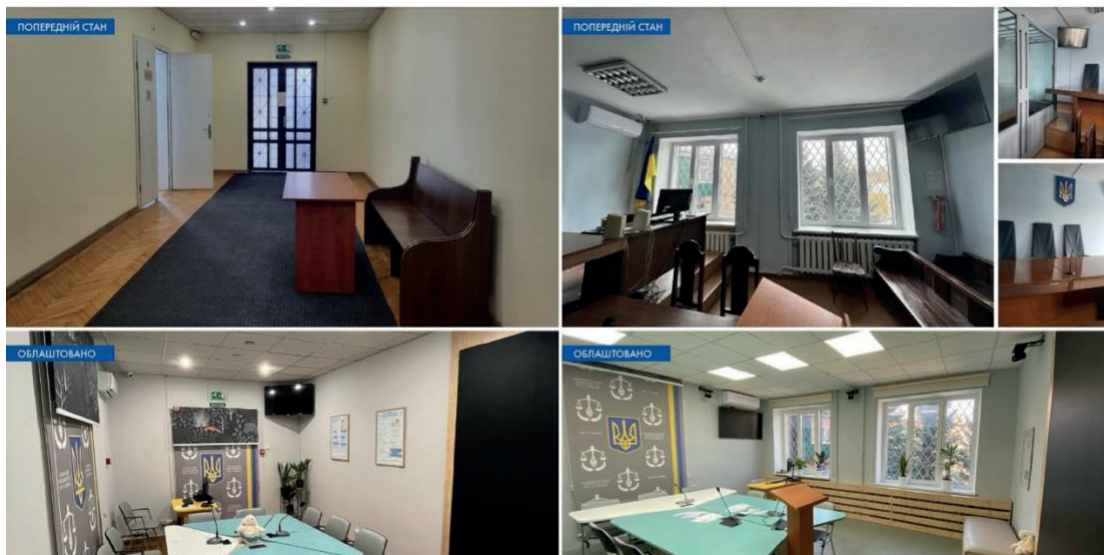


Рис. 1. Судові зали Сихівського районного суду м. Львова та Холодногірського районного суду м. Харкова.

Джерело: Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Ухвалою Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 20.05.2025 у справі № 456/1859/25 [12] обвинувальний акт щодо неповнолітнього обвинуваченого повернено прокурору з тих мотивів, що до участі в процесуальних діях разом з неповнолітньою обвинуваченою не було залучено її законного представника. Як обґрунтовує своє рішення суд: «Такі дії суперечать ефективному здійсненню прав дітей, щоб їхні найкращі інтереси мали першочергову увагу у всьому, що стосується або зачіпає їхні інтереси».

В іншій справі, задовольняючи клопотання захисника, суд ухвалив залучити психолога до кримінального провадження з метою захисту прав дитини, забезпечення її найкращих інтересів та не допущення повторної травматизації під час кримінального провадження [13].

комплексний характер оцінки доказів, що включає належне врахування правових, соціальних та економічних інтересів дитини.

Під час аналізу національної практики правозастосування було виявлено випадки, коли суд комплексно підходив до оцінки особистості неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом, враховуючи як прояви особистості у вчинених злочинних діях, так і наявні схильності до скоєння правопорушень.

Так, у вирокі Малиновського районного суду м. Одеси від 20.10.2021 року у справі № 521/4558/21 [14], суд, оцінюючи показання неповнолітнього обвинуваченого, зробив висновок про відсутність розуміння наслідків своїх вчинків, що свідчить про низький рівень усвідомлення суспільної небезпеки. «Це підтверджується їхньою мовою, малим словниковим запасом та нездатністю буду-

вати складні речення. Про це також свідчить дитяча та нерозумна поведінка, зокрема те, що вони залишили документи, які посвідчують їхню особу, на місці скоєння правопорушення». Особливу увагу приділено соціальному середовищу, в якому перебував неповнолітній, відсутність в нього освіти та належного виховання батьками, які повинні були б закласти базове розуміння загальнолюдських цінностей. При призначенні покарання на обвинувачених було покладено додатковий обов'язок – читати твори Тараса Шевченка, Марка Твена, а також інші книги, спрямовані на самовиховання в дусі поваги до суспільних правил і усвідомлення своєї ролі в громаді.

закрите судове провадження. Відповідно до ч. 2 ст. 27 КПК України, у разі, якщо обвинуваченим є неповнолітній, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини.

кримінальне провадження щодо неповнолітнього має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді, а за його результатами – прийняте вмотивоване та обґрунтоване рішення.

У своїй ухвалі від 06.02.2025 року у справі № 205/14243/24, Ленінський районний суд міста Дніпропетровська [15], вирішуючи клопотання захисника неповнолітнього обвинуваченого про відвід судді, зазначив: «На міжнародному рівні існує консенсус із приводу того, що для дітей, які перебувають у конфлікті із законом, період часу між вчиненням злочину й остаточним реагуванням на цей вчинок має бути якомога коротшим. Чим триваліший є цей період, тим більшою є ймовірність того, що захід реагування втратить свій позитивний і виховний вплив, і тим більше шкоди буде завдано репутації дитини. З часом неповнолітній особі все важче, а іноді й неможливо, логічно і психологічно пов'язати процедуру судового розгляду і винесення рішення із самим правопорушенням».

можливість прийняття рішення про застосування до неповнолітніх видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, з урахуванням всебічної оцінки обставин, що могли спонукати неповнолітнього до вчинення правопорушення

Так, вироком Миколаївського районного суду Львівської області від 09.12.2024 у справі № 447/167/24 [16] неповнолітнього засуджено за ч. 2 ст. 286 КК України. Приймаючи рішення про звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі з випробуванням з іспитовим строком 2 роки, суд наголосив, що ним було дотримано усіх рекомендацій щодо правосуддя, доброзичливого до дитини та обґрунтував свою позицію, посиляючись на п. 10 Загального коментаря № 10 про права дітей у ювенальній юстиції Комітету ООН з прав дитини. В мотивувальній частині суд чітко зазначив всі обставини, які стосуються неповнолітнього, елементи, які визнані актуальними в контексті оцінки найкращих інтересів, зміст цих елементів та значення, яке було їм надано для визначення найкращих інтересів дитини.

Натомість Львівським апеляційним судом [17] вказане рішення суду скасоване в частині призначеного покарання і призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки. Зазначено, суд першої інстанції прийшов до необґрунтованого висновку про необхідність звільнення обвинуваченого від відбування покарання з випробуванням та не врахував підвищеної суспільної небезпеки, зумовленої тяжкими наслідками (потерпіла померла) та обставини, що свідчать про негативну посткримінальну поведінку обвинуваченого, який не став на шлях виправлення, і під час судового розгляду у суді першої інстанції вчинив адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, а саме керування транспортним засобом без посвідчення водія та відмова водія від проходження огляду на стан наркотичного сп'яніння у встановленому законом порядку.

Так, якщо рішення не відповідає найкращим інтересам дитини, необхідно чітко й вичерпно мотивувати це. Вважаємо, що у цьому конкретному випадку суд апеляційної інстанції хоч і посилався на конкретні обставини, такі як негативна посткримінальна поведінка, але навіть формально не згадав про стандарт «найкращого забезпечення інтересів дитини», який мав би бути першочерговим міркуванням у процесі прийняття рішення. Недостатньо зазначити у загальних фразах, що інші міркування є важливішими за найкращі інтереси дитини; необхідно чітко зазначити всі міркування у зв'язку з випадком, що розглядається, а також пояснити причину, з якої вони мають більше значення в даному конкретному випадку.

В обґрунтуванні також необхідно достовірно продемонструвати, чому найкращі інтереси дитини були недостатньо потужним міркуванням, щоб переважити інші міркування. Необхідно викласти ті обставини, за яких найкращі інтереси дитини мають бути найважливішим міркуванням [7].

Аналіз судових рішень показав, що у більшості справ суд при оцінці доказів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх не посилається на врахування найкращих інтересів дитини. Лише у 18 судових рішеннях (із 135 проаналізованих), суд згадав про доцільність врахування зазначеного стандарту, і лише у 4 з них обґрунтував мотиви прийняття чи неприйняття доказів на підставі їхньої відповідності чи невідповідності найкращим інтересам дитини.

Хочемо підкреслити, що важливе значення для дотримання гарантій справедливого судового розгляду в частині оцінки доказів, а відтак забезпечення найкращих інтересів дитини, є **безпервна і систематична підготовка фахівців системи правосуддя щодо дітей**, зокрема суддів.

Згідно з ч. 14 ст. 31 КПК України, ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Серед вимог: стаж роботи суддею не менше десяти років, досвід здійснення кримінального провадження в суді і високі морально-ділові та професійні якості. Вважаємо, такі судді повинні також бути здатними і готовими застосовувати комплексний (мультидисциплінарний) підхід та бути добре поінформованими про фізичний, психологічний, розумовий і соціальний розвиток неповнолітніх. Так, Комітет з прав дитини у Заключних зауваженнях щодо об'єднаних п'ятої та шостої періодичних доповідей України (вересень 2022р.) закликає створити спеціалізовані дитячі судові установи та процедури з достатніми людськими, технічними та фінансовими ресурсами, призначити спеціалізованих суддів у справах дітей та забезпечити, щоб такі спеціалізовані судді проходили відповідну підготовку з питань правосуддя щодо дітей [19].

Висновки. Аналіз національної судової практики свідчить, що суди рідко застосовують та посиляються на «найкращі інтереси дитини» як самостійний критерій при оцінці доказів.

На практиці визначення критеріїв для ухвалення рішень, що ґрунтуються на стандарті найкращих інтересів дитини, є досить складним завданням, як і надання комплексної оцінки всім елементам, які його складають. Як наслідок, часто спостерігаються такі недоліки:

- елементи стандарту «найкращих інтересів дитини» не підлягають комплексній оцінці під час прийняття рішень;
- судові рішення не завжди містять чітку мотивацію та обґрунтування щодо їхньої відповідності найкращим інтересам дитини.

Такий формалізм перешкоджає якісній та комплексній оцінці доказів, ігноруючи необхідність застосування кваліфікованого критерію найкращих інтересів дитини, що є критично важливим для реалізації виховної (реабілітаційної) мети провадження.

З метою усунення виявлених проблем та удосконалення механізму врахування найкращих інтересів дитини, вважаємо за необхідне сформулювати такі пропозиції законодавцю:

закріпити стандарт «найкращих інтересів дитини» серед загальних засад кримінального провадження у статті 7 КПК України;

встановити обов'язок суду у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх мотивувати рішення з урахуванням того, які саме обставини були визнані релевантними для визначення найкращих інтересів дитини і чому певним конкуруючим міркуванням було надано перевагу;

встановити мінімальні стандарти підготовки суддів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх у сфері прав дитини та дитячої психології.

Сукупність зазначених змін має на меті перетворити досліджуваний стандарт з декларації на дієвий орієнтир оцінки доказів і прийняття процесуальних рішень у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. UN Committee on the Rights of the Child (CRC). General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1): CRC/C/GC/14, 29 May 2013. URL: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>.
3. Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються провадження правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») : прийняті резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text.

4. UN Committee on the Rights of the Child (CRC). General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-andrecommendations/general-comment-no-24-2019-childrens-rights-child>.
5. Конвенція ООН про права дитини : ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
6. Європейська конвенція про здійснення прав дітей : від 25.01.1996 / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text.
7. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей: від 17 листопада 2010 року. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188>.
8. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
9. Про реалізацію пілотного проєкту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність: Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1026-23#Text>.
10. UN Committee on the Rights of the Child (CRC). General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard. URL: <https://www.refworld.org/ru/legal/general/crc/2009/ru/70207>.
11. International Centre for Childhood Coordinated Justice (INCCoJ). Допис у соціальній мережі Facebook. URL: https://www.facebook.com/inccojj/posts/pfbid0257PtLNdz51tE7btYnQU7CFgZtu8ntKc12opcdUFWfYmVn6nopehK9KQn3KGJovl?locale=uk_UA.
12. Ухвала Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 20.05.2025 у справі № 456/1859/25 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127464313>.
13. Ухвала Дарницького районного суду м. Києва від 11.10.2023 у справі № 753/6479/23 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114312502>.
14. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 20.10.2021 року у справі № 521/4558/21 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100432616>.
15. Ухвала Ленінського районного суду міста Дніпропетровська від 06.02.2025 року у справі № 205/14243/24 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125027598>.
16. Вирок Миколаївського районного суду Львівської області від 09.12.2024 у справі № 447/167/24 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123587843>.
17. Вирок Львівського апеляційного суду від 10.04.2025 у справі 447/167/24 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126526026>.
18. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
19. UN Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the combined 5th and 6th periodic reports of Ukraine (91st sess.: 2022: Geneva). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3992527?ln=ru&v=pdf>.